
Ben Koks

Inleiding

Het Hogeland onderscheidt zich van de rest van het Groninger akkerbouwgebied door een wijd vertakt stelsel van watergangen en min of meer droogstaande slootjes. De bermen en taluds van (verharde) wegen zijn doorgaans begroeid met kruidenrijke en grazige vegetaties. Ten opzichte van de andere akkerregio's kan de verspreide ligging van boerderijen met een zware erfbeplanting en de ligging dichtbij de Waddenzee opvallend worden genoemd. Bovenstaande kenmerken zijn sterk van invloed op de samenstelling van de broedvogelbevolking in dit deel van de provincie. Met name de groep van water- en rietsoorten is in het Hogeland ten opzichte van de rest van het Groninger akkergebied (significant) talrijker (Van Scharenburg et al. 1990). Van de hier besproken groep komen kleine karekiet, bosrietzanger en rietgors in gemiddeld hogere dichtheden in het Hogeland voor dan in de rest van het akkerbouwgebied.

Het voorkomen van blauwborst en rietzanger in het akkerbouwgebied beperkt zich met name tot de verruigde slootjes van het Hogeland.

De graspieper is in het rijtje van de talud- en slootvogels een buitenbeentje. De gemiddelde aantallen van deze soort in de drie akkerregio's verschillen niet significant van elkaar (Van Scharenburg et al. 1990) en de graspieper kan in het gehele akkerbouwgebied in redelijke dichtheden worden aangetroffen.

In deze bijdrage zal worden ingegaan op de vraag welke slootjes aantrekkelijk zijn voor graspieper, kleine karekiet, bosrietzanger en rietgors.

Materiaal en methode

Vogels zijn voor een groot deel afhankelijk van de mogelijkheden die

een vegetatie hen biedt. Het succes van foerageren, nestelen en beschutting tegen predatoren is voor een belangrijk deel gerelateerd aan het voorkomen van een bepaald type vegetatie.

Tijdens de karteringen is onderscheid gemaakt in een klein aantal 'vegetatietypen' die vervolgens in kaart zijn gebracht. Hierdoor bestaat de mogelijkheid meer in detail uitspraken te kunnen doen over het voorkomen van graspieper, kleine karekiet, bosrietzanger en rietgors in en langs de watergangen in het Hogeland.

Mede op basis van eerder uitgevoerde regressie-analyses is inmiddels een aardig beeld ontstaan over het voorkomen van de meeste van de zogenaamde talud- en slootvogels. Het al dan niet voorkomen van watergangen (met name maren) en droogstaande slootjes (overjarig riet) blijkt bij deze categorie een aanzienlijk deel van de verklaarde variantie uit te maken (Van Scharenburg et al. 1990, Koks 1991). Op zich is het niet zo verwonderlijk dat deze groep voor de lijnvormige elementen in het akkerbouwgebied kiest. Op het schaal-niveau dat tot dusverre is bekeken (landschaps- of proefvlakniveau) bleek het redelijk goed mogelijk de biotoopvoorkeur van de vier talrijkste talud- en slootvogels te beschrijven. In dit artikel wordt bekeken hoe de relaties op territoriumniveau liggen. Per territorium is opgenomen welke omgevingsvariabelen erin en erlangs voorkomen. Hierbij is de aandacht gericht op:

- * De vegetatie die van invloed is op het voorkomen van de territoria van de bekeken soorten.
- * De hoogte van het gewas langs de rand van het territorium.

Het is aannemelijk dat het al dan niet voorkomen van hoge of lage gewassen langs watergangen en maren van belang kan zijn op het voorkomen van enkele soorten in het akkerbouwgebied. Om dit belang te kunnen toetsen zijn er drie situaties onderscheiden.

- * Aan beide zijden van een sloot bevinden zich 'lage' en relatief 'open' gewassen, bijvoorbeeld aardappel/biet (=laag/laag).
- * Aan één van de zijden een laag gewas en aan de andere zijde een 'hoog' gewas, bijvoorbeeld aardappel/wintergerst (=laag/hoog).
- * Aan beide zijden bevindt zich een 'hoog' gewas, bijvoorbeeld wintertarwe en koolzaad (=hoog/hoog).

(1990) vermeldt dat met gras begroeide perceelsscheidingen de enige plaatsen zijn waar graspiepers in intensief gebruikte agrarische gebieden succesvol tot broeden kunnen komen. De met fluitekruid en ruigtekruiden begroeide perceelranden worden door broedende vogels gemeden. Zowel voor het nestelen als voor het foerageren zullen met name de wat meer grazige slootranden en wegbermen

Resultaten

tabel 1. Vegetatie in centrum van territorium
(n.g. = niet getoetst, n.s. = niet significant)

	Graspieper	kl. karekiet	bosrietzanger	rietgors
Gras	+	n.g.	n.g.	n.g.
Fluitekruid	-	-	n.s.	n.s.
Ruigte	-	-	+	n.s.
Jong riet	n.s.	+	-	-
Oud riet	n.s.	+	+	+

tabel 2. Gewashoogten aan de rand van het territorium

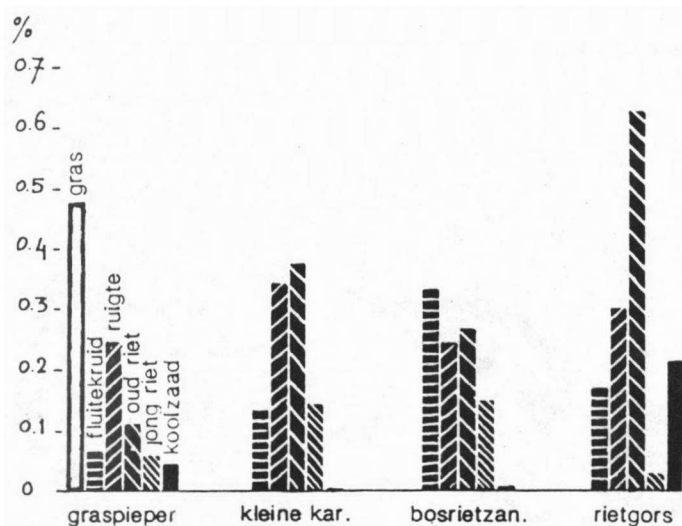
	Graspieper	kl. karekiet	bosrietzanger	rietgors
Laag/laag	+	+	n.s.	n.s.
Laag/hoog	n.s.	+	n.s.	n.s.
Hoog/hoog	-	-	+	+

tabel 1/2. De afhankelijkheid van de verschillende soorten van enerzijds de gewashoogte en anderzijds de vegetatie langs en in de sloten is bekeken met de X^2 toets ($p < 0.05$). Wanneer een soort positief op een variabele reageert, is dit met een + aangegeven. Een negatieve respons is met en - in de tabellen 1 en 2 terug te vinden.

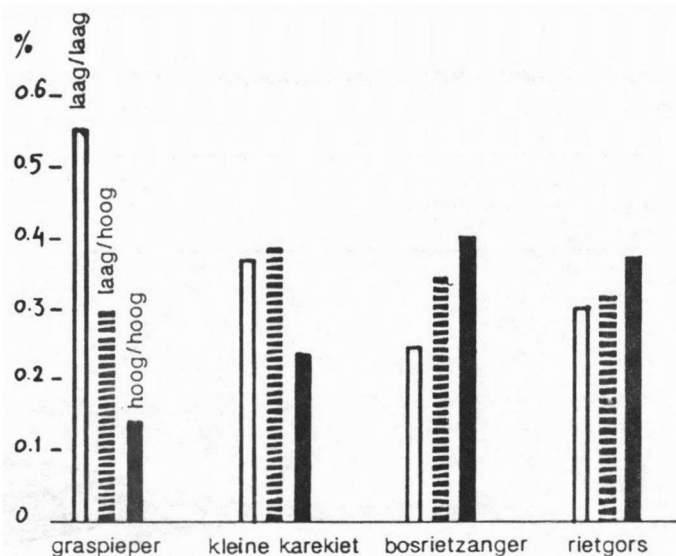
Figuur 1 en 2, gecombineerd met de resultaten van de X^2 -toetsen in de tabellen 1 en 2 leveren het volgende beeld op voor de vier soorten.

Voor de graspieper geldt kennelijk dat sloten die aan beide zijden aan een laag gewas grenzen de hoogste dichtheden herbergen. Ook is te zien dat de soort zijn naam eer aan doet door een voorkeur te hebben voor de grazige taludbegroeiingen. Hötter

worden gebruikt. Niet alle graspiepers zitten in of bij slootjes. De Rooij (1987) vond 60% van de territoria in en langs de akkerslootjes. De graspieper broedt ook op de akkers. Percelen graszaad, maar ook onverharde weggetjes hebben hier de voorkeur (Koks 1991 en deze Grauwe Gors).

Figuur 1 Belang vegetatie in en langs sloten voor graspieper, kl.karekiet, bosrietzanger en rietgors

Figuur 2 Belang hoogte randgewassen langs sloten en taluds voor graspieper, kl.karekiet, bosrietzanger en rietgors

De voorkeur voor zowel oud als jong riet bij de kleine karekiet is er één die we bij deze moerasvogel ook mogen verwachten. Wanneer de sloten met ruigtekruiden en fluitekruid begroeid raken wordt een biotoop gecreëerd waar de bosrietzanger zich beduidend beter in thuis voelt. De bosrietzanger prefereert stevige verhoutte stengels voor het bouwen van z'n nest (Bijlsma 1985). Ten opzichte van de kleine karekiet laat deze erkende ruigtesoort een voorkeur zien voor sloten die aan beide zijden door een hoog gewas wordt begrensd. De kleine karekiet mijdt deze sloten juist en lijkt een voorkeur te hebben voor sloten die aan minstens één van de zijden aan een laagstaand gewas grenzen.

De rietgors geeft het minst duidelijke beeld van de vier algemene slootsoorten te zien. Toch is ook voor de rietgors de combinatie ruigtekruiden/oud riet en de aanwezigheid van hoge gewassen aan beide perceelsranden evident. Opmerkelijk is de negatieve relatie met jong riet. Om deze reden zullen rietgorzen slechts sporadisch langs maren worden aangetroffen. Door het maaibeheer vinden we langs maren uitsluitend jong riet. 20% van de gevonden territoria van de rietgors werd overigens in koolzaad vastgesteld.

Discussie

Het voorkomen van de vier talrijkste talud- en slootvogels in het Noord-Groninger akkerbouwgebied blijkt nauw samen te hangen met de aard van de vegetatie langs de perceelsranden. In het 'Akkervogelproject' is het belang hiervan reeds eerder naar voren gebracht (Van Scharenburg et al. 1990, Koks 1991). De aanwezigheid van lage respectievelijk hoge gewassen langs sloten blijkt eveneens van invloed te zijn op het voorkomen van deze categorie akkervogels. Het gewasaanbod langs de perceelsranden zal in hoge mate van invloed zijn op het beheer dat in de loop van het groeiseizoen plaatsvindt. Bij lage gewassen als aardappel en biet zal het voor een boer eenvoudiger zijn te maaien en/of met herbiciden de vegetatie te lijf te gaan. Bij gewassen als koolzaad en wintergerst is het nagenoeg onmogelijk deze handelingen tot uitvoer te brengen. De ondoordringbaarheid van het randgewas kan dus indirect van invloed zijn op het voorkomen van enkele talud- en slootvogels.

De graspieper mijdt evenals de kleine karekiet verruigde perceelsranden. Bosrietzanger en rietgors doen het juist goed bij dit type begroeide perceelsscheidingen, waarbij de rietgors een sterke voorkeur heeft voor overjarig riet.